

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

**PROMJENE U INTENZITETU TRAŽENJA POSLA KOD
NEZAPOSLENIH OSOBA: LONGITUDINALNA STUDIJA**

Barbara Babić

Mentor: Darja Maslić-Seršić

Zagreb, 2005.

Promjene u intenzitetu traženja posla kod nezaposlenih osoba: longitudinalna studija Changes of job search intensity among unemployed persons: a longitudinal study

Barbara Babić

Ovim longitudinalnim istraživanjem smo željeli utvrditi dolazi li do promjena u intenzitetu traženja posla kod nezaposlenih osoba u Hrvatskoj. Postojeća istraživanja i modeli traženja posla nisu jednoznačni u odgovoru na to pitanje. Također smo provjerili postoji li utjecaj spola, dobi i duljine nezaposlenosti. Istraživanje je provedeno u dva navrata s razmakom od godine dana na 326 kontinuirano nezaposlene osobe. Rezultati pokazuju da dolazi do statistički značajnog pada u intenzitetu traženja posla, iako razlike u aritmetičkim sredinama nisu velike. Spol se nije pokazao značajnim moderatorom u promjenama u intenzitetu traženju posla, dok dob i duljina nezaposlenosti jesu. Osobe srednje dobi najintenzivnije traže posao, dok ga najstarija skupina traži najmanje intenzivno. Najmlađa skupina se po intenzitetu traženja može priključiti objema ovim dobnim skupinama, i ne pokazuje pad u traženju posla. Osobe koje su prilikom prvog mjerenja bile nezaposlene do 6 mjeseci su povećale intenzitet traženja posla nakon godinu dana, dok su svi dulje nezaposleni smanjili intenzitet traženja posla, pri tome su najveći pad u traženju posla imale osobe koje su bile srednje dugo nezaposlene (od 7 mjeseci do 3 godine). Zaključno možemo ustvrditi da nakon godine dana nezaposlenosti dolazi do pada u intenzitetu traženja posla kod svih osim kod osoba koje su kratko nezaposlene te mladih do 24 godine. Pri tome su skupine s najvećim rizikom za smanjenje intenziteta traženja posla osobe preko 45 godina starosti te sve dulje nezaposlene osobe. Potrebno je dodatno istražiti uzroke pada u intenzitetu traženja posla.

In this longitudinal study we explored if there are any changes in job search intensity among unemployed persons in Croatia. Existing studies and job search models are not exclusive in this question. Also, we explored if gender, age and duration of unemployment moderate job search intensity changes. The study was conducted in two occasions with one year interval on 326 continuously unemployed persons. The results indicate statistically significant decrease in job search intensity, although differences in means are not large. Gender is not a moderator of job search intensity change, while age and duration of unemployment are. Middle age persons seek job with the most intense, while the oldest group seek with the least intense. The youngest group can be joined with both age groups and is not declining in job search intensity. Persons who were under 6 months unemployed during first measurement increase job search intensity, while all longer unemployed showed decrease and the greatest decrease showed unemployed from 7 months to 3 years. In the conclusion, we found a decline in job search intensity among all unemployed except shortly unemployed and under age of 24. Persons with the greatest risk of decline are those over 45 years old and with longer period of unemployment. It is needed to explore the causes of this decline in job search intensity.

Ključne riječi: nezaposlenost, intenzitet traženja posla, spol, dob, duljina nezaposlenosti, longitudinalno istraživanje.

Key words: unemployment, job search intensity, gender, age, duration of unemployment, longitudinal study.

SADRŽAJ

UVOD	1
Psihološke posljedice nezaposlenosti	2
Teorijska objašnjenja posljedica nezaposlenosti	4
Traženje posla	5
Istraživanja traženja posla	6
Dinamika i promjene u intenzitetu traženja posla	9
PROBLEMI	13
METODA	14
Sudionici i postupak	14
Instrumenti	15
REZULTATI	17
RASPRAVA	23
LITERATURA	29
PRILOG	31

UVOD

U svakodnevnom životu pod nezaposlenošću obično smatramo sve osobe koje nemaju plaćeni oblik posla. Međutim, prema strožim standardima Međunarodne organizacije rada nezaposlenost obuhvaća sve osobe starije od dobne granice određene za mjerenje ekonomski aktivnog stanovništva, koje su: (1) tijekom referentnog razdoblja bile bez posla, (2) tijekom tog razdoblja bile u svakom trenutku na raspolaganju za posao, te (3) tražile posao tj. poduzimale određene korake u cilju pronalaženja posla (Mrnjavac, 1996). Prema tome, aktivno traženje posla je ključni dio definicije nezaposlenosti. Prema tom gledištu, osoba koja u referentnom razdoblju ne traži posao i nije na raspolaganju za posao ne smatra se nezaposlenom, već je izvan radne snage.

U Hrvatskoj se koriste dva načina prikupljanja podataka o nezaposlenosti. Prvi je periodično anketiranje uzorka radne snage koje se provodi jednom godišnje. Drugi oblik je evidencija nezaposlenih prijavljenih na Zavodu za zapošljavanje, prema kojoj su nezaposleni svi oni koji su se prijavili na burzu rada. Ovaj oblik prikupljanja daje podatke u svakom trenutku tijekom godine, ali ne zadovoljava u potpunosti definiciju nezaposlenosti. Naime, dio registriranih nezaposlenih osoba zapravo ne zadovoljava kriterije nezaposlenosti jer ne traži aktivno posao i nije na raspolaganju za zapošljavanje. Stoga se ove dvije stope nezaposlenosti djelomično razlikuju. 2000. godine razlika između ova dva izvora iznosila je više od 5%.

U Hrvatskoj je nezaposlenost postala velik društveni problem. Galešić, Maslić-Seršić i Šverko (2003) u svom radu navode podatak da je umjerena tendencija rasta nezaposlenosti zapažena već 1970-ih. Međutim, početkom 1990-ih, nezaposlenost se naglo povećava, a svoj vrhunac doseže 2002. godine, kada je u Hrvatskoj zabilježeno oko 400.000 nezaposlenih, uz registriranu stopu nezaposlenosti od 22%. Trenutno je, prema podacima iz listopada, na Zavodu za zapošljavanje prijavljeno 300,645 nezaposlenih osoba (<http://www.hzz.hr>).

Visoka stopa nezaposlenosti u Hrvatskoj je rezultat nepovoljne gospodarske situacije koja je prvenstveno nastala zbog ratnih razaranja i tranzicije. Nastalu gospodarsku situaciju karakterizira niska stopa gospodarskog rasta koja ne omogućuje otvaranje većeg broja radnih mjesta te se stoga nezaposlenost u Hrvatskoj može označiti kao stagnacijska (Galešić, Maslić-Seršić i Šverko, 2003). U skladu s tim, Bejaković i Gotovac (2003) smatraju da je na hrvatskom tržištu rada, umjesto na stvaranje novih mogućnosti zapošljavanja, veća pozornost usmjerena na očuvanje postojećih radnih mjesta. Tako dolazi do polarizacije društva na,

relativno sigurne, zaposlene, i na nezaposlene, od kojih je znatan dio dugotrajno nezaposlen (obično se takvima smatraju osobe koje su nezaposlene duže od godinu dana). Osim kao stagnacijsku, nezaposlenost u Hrvatskoj možemo označiti i kao strukturalnu, jer postoji neusklađenost ponude i potražnje zaposlenja s obzirom na zanimanje, znanja ili regionalni raspored. U pravilu, kad se jednom ostane bez posla, male su mogućnosti ponovnog zapošljavanja.

Psihološke posljedice nezaposlenosti

Smatra se da je gubitak posla ili nemogućnost pronalaženja zaposlenja značajan izvor stresa. Spera, Buhrfeind & Pennebaker (1994) ga svrstavaju među 10 najstresnijih životnih događaja (prema Hanish, 1999). Naime, imati posao je od iznimnog značaja za pojedinca u našem društvu, a gubitak posla predstavlja niz gubitaka po osobu i njenu obitelj. Novonastala situacija zahtijeva niz prilagodbi na raznim životnim poljima te učenje novih uloga. Potrebno je smanjiti troškove što često uključuje napuštanje aktivnosti i hobija za koje je potrebno izdvojiti više novca. Potrebne su i prilagodbe na socijalnom planu jer osoba više ne susreće kolege s posla, smanjuje broj društvenih izlazaka zbog financija, a može se osjetiti stigmatizirano zbog nezaposlenosti. Nezaposlena osoba mora pronaći novu svrhu i cilj u životu te se upustiti u potragu za novim poslom. Većina navedenog ukazuje da je gubitak posla situacija koju većina nezaposlenih osoba procjenjuje zahtjevnom za njihove resurse i ugrožavajućom za osobnu dobrobit, a upravo u takvim situacijama govorimo o stresu. Prema najpoznatijoj teoriji stresa (Lazarus, 1966; prema Galešić, Maslić-Seršić i Šverko, 2003), nakon procjene prijeteće situacije nastupaju različite reakcije – fiziološke, emocionalne i bihevioralne. Brojna istraživanja pokušavaju utvrditi reakcije na gubitak posla i pri tome se većinom usmjeravaju na promjene u psihičkom i fizičkom zdravlju. Većina nalaza upućuje na to da je nezaposlenost vrlo neugodna za nezaposlenu osobu i ugrožava njenu dobrobit. To nije začuđujuće s obzirom na novija saznanja prema kojima stres može na zdravlje utjecati izravno, kroz promjene u tjelesnoj fiziologiji, ili posredno, preko zdravstveno štetnih ponašanja kao što su lošija prehrana, konzumiranje alkohola, cigareta i sl. (McKee-Ryan i Kinicki, 2002).

McKee-Ryan i sur. (2003) su proveli vrlo opsežnu meta-analizu, a rezultati sugeriraju da nezaposlenost ima negativne efekte po mentalno zdravlje nezaposlene osobe. U transverzalnim studijama nezaposleni imaju niže mentalno zdravlje od zaposlenih, dok u

longitudinalnim studijama mentalno zdravlje opada kako osoba prelazi iz zaposlenosti u nezaposlenost, ali se popravlja nakon što se nezaposlena osoba zaposli. Fryer i Payne (1986) na temelju pregleda brojnih istraživanja zaključuju da nezaposlene osobe imaju višu razinu negativnih osjećaja i nižu razinu sreće, životnog zadovoljstva i pozitivnih osjećaja u odnosu na zaposlene što pridonosi pogoršanju njihovog mentalnog zdravlja.

Hanisch (1999) objedinjuje postojeće nalaze o nizu negativnih posljedica po psihičko i fizičko zdravlje nezaposlene osobe i njene obitelji. Od psihičkih promjena kod nezaposlene osobe koje Hanisch nabraja navodimo samo neke: povećava se anksioznost, depresija, hostilnost i ljutnja, smanjuje se samopoštovanje i životno zadovoljstvo, dolazi do socijalne izolacije, javljaju se psihijatrijski poremećaji i pokušaji samoubojstva. Nadalje, Hanisch (1999) nabraja i niz fizičkih poteškoća: bolesti srca, čirevi na želucu, problemi sa spavanjem, infarkt, hipertenzija i dr. Ipak, potrebno je naglasiti da iako postoje neki nalazi koji ukazuju na češću pojavu nekih bolesti među nezaposlenima, oni nisu jednoznačni i ne dobivaju se uvijek (npr. Fryer i Payne, 1986; McKee-Ryan i sur., 2003; Winefield, 1995). Stoga je moguće da se efekti siromaštva, koje često prati nezaposlenost i psihološkog stresa na zdravlje javljaju odgođeno, pa zbog toga veza između nezaposlenosti i fizičkog zdravlja nije ustanovljena u nekim istraživanjima (Fryer i Payne, 1986).

Čitanje literature o posljedicama nezaposlenosti daje vrlo pesimističnu i tužnu sliku o životu nezaposlene osobe i njene obitelji. Ipak, posljedice nisu univerzalne i ne javljaju se kod svih ljudi u jednakom intenzitetu. Dapače, kod određenih osoba dolazi do poboljšanja u mjerama zdravlja nakon gubitka posla. Latack i Dozier (1986; prema Hanish, 1999) su među malobrojnim istraživačima koji su se usmjerili na pozitivne ishode nezaposlenosti. Nalaze da se gubitak posla može doživjeti kao izazov ili šansa da se promijeni tijek karijere i života. Ovakve naizgled kontradiktorne nalaze možemo objasniti činjenicom da su pojava i intenzitet stresa individualno određeni. Naime, dvije osobe mogu istu situaciju doživjeti na različite načine. McKee-Ryan i sur. (2003) sistematiziraju varijable koje dovode do velikih individualnih razlika u reagiranju na gubitak posla u pet širokih kategorija. To su 1) zaokupljenost poslom, 2) resursi za suočavanje sa stresom (osobni, socijalni, financijski i vremenska struktura), 3) kognitivna procjena (procjena stresa, atribucije nezaposlenosti, očekivanje ponovnog zaposlenja), 4) strategije suočavanja sa stresom (intenzitet traženja posla, suočavanje usmjereno na emocije i suočavanje usmjereno na problem) i 5) demografske

varijable i ljudski kapital. Ovisno o interakciji svih ovih varijabli, gubitak posla može dovesti do različitih ishoda kao što su depresija, promjene u stilu života, aktivno suočavanje i traženje zaposlenja te do brojnih drugih ishoda.

Teorijska objašnjenja nepovoljnih posljedica nezaposlenosti

Nekoliko je teorijskih pristupa koji se bave posljedicama nezaposlenosti i nastoje objasniti zašto se, i u kojoj mjeri, one javljaju. Jahoda (1982; prema Winefield, 1995) smatra da gubitak posla neizbježno dovodi do negativnih posljedica jer izostaje niz manifestnih i latentnih prednosti posla za pojedinca. Očigledna manifestna funkcija posla je zarađivanje za život, čemu, međutim, Jahoda posvećuje malo pažnje. Za nju je primarno psihološko značenje posla koje proizlazi iz njegovih latentnih funkcija. Navodi ih ukupno pet: posao definira vremensku strukturu dana, omogućuje društvene kontakte izvan uže obitelji, daje pojedincu osjećaj svrsishodnosti, osigurava status i važan aspekt identiteta, te povećava aktivnost. Nezaposlena osoba nema pristup ovim funkcijama posla i pritom njene «trajne ljudske potrebe» ostaju nezadovoljene. Ova teorija stoga se naziva deprivacijskom, a glavna joj je implikacija da je bilo kakav posao bolji od nezaposlenosti. Istraživanja samo djelomično podupiru ove pretpostavke (npr. Kinicki, Prussia, & McKee-Ryan, 2000).

Fryer (1986, prema Winefield, 1995) predlaže alternativni model kojeg naziva model ograničavanja djelovanja. Prema ovom modelu, ljudi su proaktivni, iniciraju i utječu na događaje oko sebe te su intrinzično motivirani, što je suprotno gledištu Jahode, prema kojoj su ljudi u osnovi reaktivni i ovisni o događajima u okolini. Stoga je nezaposlenost psihološki destruktivna jer ograničava i obeshrabruje djelovanje osobe, što dovodi do nemogućnosti planiranja i organiziranja zadovoljavajućeg života. Naime, ljudi rade zbog manifestnih dobrobiti koje im omogućuju planiranje i organizaciju zadovoljavajućih slobodnih aktivnosti.

Objašnjenja koja nude i Jahoda i Fryer na neki način objedinjuje Warr (1983; prema Winefield, 1995). On navodi devet okolinskih faktora čija prisutnost pospješuje psihološku dobrobit pojedinca. To su: mogućnost kontrole, mogućnost upotrebe vještina, ciljevi i izazovi koje pred nas postavlja okolina, raznolikost i dinamičnost, jasnoća okoline, dostupnost novca, fizička sigurnost, socijalni kontakti, te položaj u društvu. Nezaposlenost pretpostavlja ograničen pristup ovim značajkama posla, pa se stoga i javljaju negativne posljedice po psihičko i fizičko zdravlje. Ipak, to se ne mora nužno dogoditi. Ukoliko nezaposlena osoba

raspolaze nekim drugim aktivnostima ili poticajima iz okoline koji će potencijalno nadoknaditi izgubljene prednosti posla, ne mora uopće doći do pada u psihičkom zdravlju.

Jahodina deprivacijska teorija i Frayerov model ograničavanja djelovanja omogućuju predviđanje da će gubitak posla dovesti do traženja novog zaposlenja kako bi osoba ponovno zadobila ono što je izgubila: prema Jahodi i latentne i manifestne dobrobiti, a prema Frayeru prvenstveno manifestne. Warrova teorija, pak, omogućuje i suprotno predviđanje. Naime, ukoliko su karakteristike okoline povoljnije u slučaju nezaposlenosti, možemo očekivati da osoba neće tražiti posao. Također je moguće pretpostaviti da će se intenzitet traženja posla mijenjati u vremenu ovisno o promjenama okolinskih faktora. Ukoliko se karakteristike okoline poboljšaju, možemo očekivati pad u intenzitetu traženja posla. Također, ukoliko dođe do suprotnog, možemo očekivati povećanje intenziteta traženja posla.

Traženje posla

Ljudi traže posao iz različitih razloga: zbog nedobrovoljne nezaposlenosti, završetka školovanja, želje za promjenom trenutnog posla ili ponovnog ulaska u svijet rada nakon vremena neaktivnosti. Podaci iz SAD-a pokazuju da prosječan radnik može očekivati da će posao promijeniti dvanaest puta tijekom svog radnog života koji prosječno traje dulje od četiri desetljeća (Bureau of Labor Statistics, 2000; prema Kanfer i sur. 2001). I u Hrvatskoj je sve prisutniji trend mijenjanja posla što ukazuje na socijalne promjene u odnosu na doba socijalizma kada je većina radnika mogla očekivati da će na istom radom mjestu provesti cijeli radni vijek. Stoga ne čudi sve veći interes za temu traženja posla.

Traženje posla možemo definirati kao potragu ili lov na zaposlenje. Naime, da bismo osobu okarakterizirali kao tragaoca za poslom nije dovoljna samo njena izjava da želi posao ili naprosto prijava na Zavodu za zapošljavanje. Proces traženja zaposlenja i izbora zaposlenika od strane poslodavca više slični na jednostavno ekonomsko pitanje ponude i potražnje. Osoba koja traži posao se mora pomoću niza aktivnosti ponuditi na tržištu rada, njen cilj je pokazati se poslodavcu kao poželjna i vrijedna investicija kako bi ju poslodavac zamijetio i eventualno izabrao. Proces traženja posla se sastoji od raznih aktivnosti kao što su: čitanje oglasa u novinama, na Zavodu za zapošljavanje ili na Internetu, raspitivanje za posao među poznanicima i prijateljima, slanje molbi, oglašavanje u novinama da traži posao, posjećivanje poslodavaca i osobno predstavljanje te druge aktivnosti.

Traženje posla možemo promatrati kao jedan oblik suočavanja sa nezaposlenošću. Nezaposlenost zahtijeva suočavanje neovisno o tome procjenjuje li ju osoba kao pozitivnu ili negativnu (Hanisch, 1999). Suočavanje se odnosi na kognitivne i bihevioralne napore koji se koriste u borbi sa događajima koji su procijenjeni kao stresni (Lazarus i Folkman, 1984; prema Wanberg, 1997). Najčešća je podjela na dvije vrste suočavanja: suočavanje usmjereno na problem i suočavanje usmjereno na emocije. Prva se odnosi na nastojanje da se situacija izmjeni i da se ukloni izvor stresa, a druga se temelji na ublažavanju efekata negativnih emocija koje stresor izaziva. U stvarnosti su obično prisutne obje strategije, ali je jedna od njih dominantna. Wanberg (1997) navodi tri oblika suočavanja usmjerena na problem u konkretnoj situaciji gubitka posla. To su aktivno traženje posla, organizacija života koja se prilagođava situaciji bez posla i pozitivna procjena situacije.

Istraživanja traženja posla

Mjerenje aktivnosti traženja posla se najčešće usmjerava na dvije varijable: intenzitet i trud (Kanfer i sur. 2001). Intenzitet traženja posla se mjeri tako da se ispitaniku prezentira lista aktivnosti vezanih za traženje posla (npr. „čitao/la sam oglase za posao u novinama“). Nezaposlena osoba označava koliko puta ili koliko sati se angažirala u svakoj pojedinoj aktivnosti u određenom vremenskom razdoblju. Istraživači većinom sažimlju sve odgovore u jednu sumativnu varijablu koju promatraju kao opći intenzitet traženja posla bez da obraćaju posebnu pažnju na pojedine aktivnosti. Pri mjerenju truda od ispitanika se traži da naznače ukupnu količinu truda koju su uložili u traženje posla u određenom vremenskom razdoblju. Najčešće se mjeri skalom Likertovog tipa koja ide od „uložilo/la sam nimalo ili vrlo malo truda u traženje posla“ do „uložio/la sam izrazito velik trud u traženje posla“. Mjera truda ne ispituje specifične aktivnosti u traženju posla, ali može zahvatiti i ponašanja i kognicije (npr. planiranje i strategije) koje su važne prilikom traženja posla, ali ih mjerom intenziteta nećemo zahvatiti. Nedostatak mjere truda je što može biti pod utjecajem pretjerivanja, umanjivanja i osobnih tendencija, dok je mjera intenziteta u kojoj se ispituje koliko puta ili koliko sati su se ispitanici angažirali u pojedinoj aktivnosti pod manjim utjecajem takvih iskrivljenja.

Varijable u istraživanjima o nezaposlenosti se obično dijele na antecedente ili prediktore, ponašanja traženja posla te ishode. Kanfer, Wanberg i Kantrowitz (2001) su proveli zanimljivu meta-analizu u kojoj su istražili odnose među tim varijablama. Istraživanja koja

povezuju *traženje posla i ishode* ukazuju na dva dominantna nalaza. S jedne strane traženje posla smanjuje psihološku dobrobit kod osobe koja traži posao, a s druge strane povećava njenu vjerojatnost zapošljavanja. Traženje posla je naporan, obeshrabrujući proces praćen nizom odbijanja i neizvjesnosti. Stoga ne čudi što McKee-Ryan i sur. (2003) nalaze malu negativnu povezanost između aktivnog traženja posla i mentalnog zdravlja u opsežnoj meta-analitičkoj studiji o utjecaju nezaposlenosti na psihološku dobrobit. Unatoč tome, Leana i Feldman (1992) smatraju da iako povećana aktivnost oko traženja posla ima kratkoročno negativne posljedice, na dulji rok posljedice su pozitivne u vidu ponovnog zapošljavanja (prema Wanberg, 1997). Kanfer i sur. (2001) su u meta-analizi o traženju posla i ponovnom zapošljavanju istraživali tri ishoda: duljinu traženja posla, broj ponuda i status nakon zapošljavanja. Nalazi ukazuju na to da je povećana aktivnost traženja posla umjereno povezana s brojem ponuda koje tragač dobije i sa statusom nakon zapošljavanja. Veća aktivnost u traženju posla je u maloj negativnoj korelaciji sa duljinom traganja. Ipak, neka istraživanja ne uspijevaju dobiti očekivanu povezanost između traženja posla i zapošljavanja (npr. Taris i Heesink, 1995). Najčešće se takvi nalazi objašnjavaju ekonomskom situacijom. Naime, osim aktivnosti osobe, na ishod traženja posla djeluju i druge varijable na koje pojedinac ne može utjecati kao npr. stanje na tržištu rada.

Meta-analiza o *prediktorima traženja posla* koju provode Kanfer i sur. (2001) uključila je 59 studija sa 68 nezavisnih uzoraka. Traženje posla je mjereno i kao intenzitet i kao trud. 63 % studija je provedeno na osobama koje su izgubile posao, a 27 % se bavilo osobama koje završavaju školovanje. Prediktori su bili: osobine ličnosti, generalizirano očekivanje (optimizam i lokus kontrole), samoevaluacija (samopoštovanje i samoeфикаsnost u traženju posla), motivacija za zapošljavanje (financijske poteškoće i zaokupljenost radom), socijalna podrška i demografske varijable. Od svih prediktora, najveću povezanost sa traženjem posla imaju ekstraverzija i savjesnost. Druge osobine ličnosti pokazuju manju povezanost: otvorenost ka iskustvu i ugodnost su umjereno povezani sa traženjem posla; neuroticizam je u blagoj negativnoj korelaciji. Autori naglašavaju da je ta povezanost očekivana s obzirom da su te osobine ličnosti povezane sa asertivnim socijalnim ponašanjima, identifikacijom mogućnosti i ustrajnošću u zadatku što je sve dio uspješne potrage za poslom. Nekoliko prediktora ima slabu do umjerenu povezanost sa traženjem posla. To su samoevaluacija, motivacija i socijalna potpora. Dvije vrste samoevaluacije su ispitivane. Samopoštovanje je evaluacija vlastite

vrijednosti. Samoeфикаsnost u traženju posla je uvjerenje u vlastitu sposobnost uspješnog izvršavanja specifične aktivnosti traženja posla te u zapošljavanje. Smatra se da su ove varijable važne jer će osobe sa višim samopoštovanjem i samoeфикасношću u traženju posla dulje ustrajati u zadatku.

Kanfer i sur. (2001) kao motivaciju navode financijske poteškoće i zaokupljenost radom. Niz istraživanja pokazuje da su financijske poteškoće prediktor traženja posla (Wanberg i sur. 1999, Vinokur i Schul, 2002). Ekonomska istraživanja pokazuju da osobe koje primaju financijsku pomoć za nezaposlene ne traže posao toliko intenzivno kao osobe koje pomoć više ne primaju (Baron i Gilley, 1979; prema Kanfer i sur. 2001). Zaokupljenost poslom (ili valencija zaposlenja) je varijabla stava koja se odnosi na važnost koju osoba pridaje zaposlenju neovisno o plaći (Kanfer, 2001). Battista i Bond (1983; prema Wanberg i sur. 1999) smatraju da su nezaposlene osobe kojima posao predstavlja centralni interes u životu više motivirane zadržati svoj radni identitet nego li osobe kojima je rad manje važan.

Važnost socijalne potpore objašnjavaju Vinokur i Caplan (1987). Oni navode kako socijalna potpora može djelovati na vjerovanje nezaposlene osobe da je potraga za poslom vrijedna aktivnost, te može imati kratkoročne (npr. savjeti i informacije) i dugoročne motivacijske učinke (ohrabrenje nakon niza ponovljenih odbijanja).

Generalizirano očekivanje i demografske varijable su u vrlo maloj korelaciji sa traženjem posla. Generalizirano očekivanje poput internalnog lokusa kontrole i optimizma se odnosi na percepciju pojedinca da može utjecati na uspješno zapošljavanje. Postoji pretpostavka da ove osobine potiču suočavanje pojedinca usmjereno na problem umjesto na distanciranje od problema. Ipak, meta-analiza ne potvrđuje tu pretpostavku jer između traženja posla i optimizma nema povezanosti, a lokus kontrole je u vrlo maloj pozitivnoj korelaciji sa traženjem posla.

Kanfer i sur. (2001) nalaze male, ali značajne korelacije između demografskih varijabli i traženja posla. Tako muškarci, osobe mlađe dobi, višeg obrazovanja s kraćim radnim stažom aktivnije traže posao. Autori smatraju da demografske varijable ne utječu direktno na traženje posla već indirektno mijenjajući psihološke i situacijske varijable. To može objasniti male korelacije koje su dobivene unatoč tome što istraživanja pokazuju da osobe različite dobi, spola i duljine nezaposlenosti drugačije doživljavaju nezaposlenost i drugačije reagiraju na nju.

Postoje naznake da muškarci i žene drugačije reagiraju na nezaposlenost. Leana i Feldman (1991) nalaze da nezaposleni muškarci češće koriste suočavanje usmjereno na problem, primjerice, aktivno traženje posla, dodatnu edukaciju ili preseljenje. Kulik (2000) je našla značajne spolne razlike. Naime, muškarci svih dobi intenzivnije traže posao nego žene. Također, muškarci rjeđe navode da bi odbili posao nego žene.

Postoje i značajne razlike s obzirom na dob. Kulik (2000) nalazi kurvilinearan odnos između intenziteta traženja posla i dobi, pri čemu osobe srednje dobi najintenzivnije traže posao. To se objašnjava njihovom većom obiteljskom odgovornošću. Najčešće imaju najveći broj ovisnih članova, otplaćuju kredite i sl. Starije osobe nisu izbirljive pri traženju poslova i manje su sklone odbiti posao bez obzira na razloge. To može biti zbog toga što starije osobe imaju više prepreka koje moraju prijeći da bi se ponovno zaposlile (Hanisch 2001). Poslodavci imaju negativan stereotip o radnoj produktivnosti starijih osoba. Osim toga, stariji radnici imaju zastarjela znanja. Skupina mladih pokazuje kontradiktorne rezultate: iako smatraju da se nezaposlenost ne cijeni, najmanje aktivno traže posao, najčešće odbijaju poslove i percipiraju nezaposlenost pozitivnije nego druge grupe.

Pojedina istraživanja su proučavala kako duljina nezaposlenosti predviđa intenzitet traženja posla, ali rezultati nisu jednoznačni. Warr i Jackson (1984) te Wiener, Oei i Creed (1999) nisu pronašli povezanost među ovim varijablama. Feather i O'Brien (1987) su pronašli da dulje nezaposlene osobe manje intenzivno traže posao, imaju veći broj neuspješnih pokušaja, a očekivanje ishoda zapošljavanja se smanjuje. Kulik (2001) je našla da intenzitet traženja posla raste u prva tri mjeseca nezaposlenosti, a kod osoba koje su dulje nezaposlene opada.

Dinamika i promjene traženja posla

Barber i sur. (1994) kritiziraju navedena istraživanja jer ne ispituju dinamiku i promjene u procesu traženja. Dosadašnja istraživanja su koristila transverzalne dizajne i tretirala su traženje posla kao statični proces. Stoga su navedena istraživanja propustila ispitati kako se ponašanje osobe mijenja u tijeku potrage. Najbolji način za istraživanje dinamike traženja posla je korištenje longitudinalnih nacrti istraživanja. U longitudinalnim studijama opažamo iste ispitanike u dvije ili više vremenskih točaka kako bismo pratili promjene u traženju posla u funkciji vremena nezaposlenosti. Prednost longitudinalnih istraživanja pred

transverzalnima je što pokazuju vremenski slijed događaja, a to nam omogućuje donošenje sigurnijih uzročno-posljedično zaključaka. Dakle, omogućuju nam da donosimo zaključke kako su dobivene promjene zaista u funkciji vremena nezaposlenosti, a neke druge varijable. Nažalost, longitudinalna istraživanja nisu bez mana. Ona su dugotrajna i skupa. Redovito se uz njih veže otpad ispitanika, a poseban problem je selekcijska pristranost: kada se ispitanici koji otpadaju razlikuju na sistematski način od onih koji ostaju. Zbog ponovljenog testiranja ispitanici mogu imati potrebu promijeniti svoje odgovore ili ostati konzistentni sa inicijalnim odgovorima. Socijalni ili povijesni događaji mogu imati utjecaj na sve pripadnike određene populacije što može interferirati sa istraživanjem.

Kanfer i sur. (2001) predlažu model koji objašnjava zašto nastaju promjene u traženju posla kroz vrijeme. Upotrebljavaju motivacijske i samoregulirajuće teorije kako bi objasnili traženje posla. Prema njima je traženje posla svrhovit, voljan, samoreguliran i dinamički obrazac aktivnosti koji je usmjeren prema cilju postizanja zaposlenja. Samoregulacijski proces traženja posla počinje postavljanjem cilja zapošljavanja, a taj cilj aktivira niz ponašanja koja imaju svrhu postizanja cilja. Tijekom traženja pojedinci u pravilu poduzimaju niz akcija koristeći različite osobne resurse. Postizanje cilja ili odustajanje od njega predstavlja kraj samoregulacijskog procesa. Intenzitet traženja posla pojedinca u pojedinom trenutku tijekom potrage je rezultat kompleksne međuigre osobnih tendencija, trenutne želje za zapošljavanjem i jedinstvenih osobnih i socijalnih uvjeta. Stoga Wanberg i sur. (2005) napominju kako prema ovom modelu možemo očekivati promjene u individualnim potragama tijekom trajanja nezaposlenosti – individualna potraga se može smanjiti, ostati stabilna ili se povećati.

Saks i Ashfort (2000) smatraju da je posebno važno ispitati promjene u traženju posla kod osoba koje su bile neuspješne u potrazi. Naime, ishodi njihove potrage će biti pod utjecajem promjena njihovih ponašanja traženja posla. Barber i sur. (1994) navode nekoliko modela koji pružaju neke naznake o mogućim smjerovima u kojima promjene u traženju mogu ići. Prema sekvencionalnom modelu, traženje posla slijedi logične sekvence tj. faze. Osobe najprije traže intenzivno i široko kako bi identificirale što više mogućnosti. Pri tome pretražuju formalne izvore (poput oglasa u novinama) kako bi identificirali poslove za koje mogu konkurirati te istražuju kako se na njih prijaviti. Nakon toga intenzitet traženja posla opada, a nastupa faza skupljanja specifičnih informacija o poslovima za koje su se prijavili i čekaju se rezultati inicijalne potrage. Osobe koje nisu našle posao će ponovno otvoriti potragu na način

da će se vratiti u raniju fazu i početi s intenzivnom potragom. Ovaj model pretpostavlja racionalan pristup traženju posla, no mnoge osobe koje traže posao imaju nerealistična očekivanja o procesu i ishodima traženja posla. Prema modelu učenja, tragači uče koje su tehnike traženja efikasnije i promijenit će način traženja kako bi postigli više pozitivnih ishoda i tako povećati intenzitet potrage. Iako se čini da je ovaj model posebno važan za mlade te one koji prvi puta traže posao, Barber i sur. (1994) smatraju da pregled popularne literature o traženju posla sugerira da svi doživljavaju nesigurnost oko toga kako tražiti posao. Tijekom potrage osobe skupljaju znanje ili putem vlastitog iskustva, iskustva drugih ili pomoću popularne literature o traženju posla. Model emocionalnog odgovora se fokusira na emocionalne reakcije na traženje posla. Traženje posla je vrlo stresno i frustrirajuće, a kod neuspješnih osoba se pritisci akumuliraju. Vrlo česta reakcija na stres je izbjegavanje ili povlačenje. Ono se može dogoditi direktno razvojem naučene bespomoćnosti ili indirektno tako što se smanjuju samopoštovanje i samoefikasnost što posljedično umanjuje motivaciju za traženjem. Barber i sur. (1994) također sugeriraju da bi bilo korisno identificirati individualnu osjetljivost na pojedini model s obzirom na individualne razlike.

Provedeno je nekoliko istraživanja koja predstavljaju određeni doprinos u razumijevanju smjera promjene u traženju posla. Dva su istraživanja pratila promjene u intenzitetu traženja posla kod osoba koje završavaju školovanje. Barber i sur. (1994) su mjerili aktivnosti traženja posla studenata fakulteta i učenika srednjih tehničkih zanimanja koji su završavali školovanje u tri točke: rano u procesu traženja, pri završetku školovanja i 3 mjeseca kasnije kod onih koji su ostali nezaposleni. Nalaze da između početnog mjerenja i diplome dolazi do slijedećih promjena: javlja se pad u intenzitetu traženja posla, ali raste pretraživanje neformalnih izvora (raspitivanje kod prijatelja i poznanika) pri čemu se informacijama o raspoloživosti poslova ne pridaje velika važnost. Nakon diplome, promjene u traženju posla se okreću u suprotnom smjeru. Takav nalaz je sukladan sekvencionalnom modelu koji sugerira da osoba najprije široko istražuje kako bi razvila područje potencijalnih poslova, potom detaljno istražuje to područje, a potragu iznova otvara samo ukoliko nije došlo do prihvatljive ponude.

Saks i Ashforth (2000) su istraživali promjene u traženju posla kod studenata koji nisu pronašli posao u zadnjem semestru prije diplome. Mjerenje su proveli u dvije točke: u zadnjem semestru i 4 mjeseca nakon diplome. Našli su povećanje intenziteta traženja i pad anksioznosti. Ti su nalazi sukladni pretpostavkama sekvencionalnog modela i modela učenja prema kojima

se očekuje rast u intenzitetu traženja posla. Nadalje, oni su testirali promjene u ponašanjima traženja posla u funkciji njihovog samopoštovanja i samoeфикаsnosti u traženju posla. Na taj način su željeli utvrditi je li osjetljivost na pojedini model pod utjecajem individualnih razlika, kako su predložili Barber i sur. (1994). Međutim, pokazalo se da iako intenzitet traženja posla u pojedinoj točki mjerenja ovisi o samopoštovanju i samoeфикаsnosti u traženju posla, ove varijable ne utječu na longitudinalne promjene u traženju posla.

Wanberg i sur. (2005) su proveli opsežno istraživanje u kojem su pratili promjene u intenzitetu traženja posla u 10 navrata svaka dva tjedna kod osoba koje su nedavno izgubile posao. Našli su da postoje razlike među pojedincima u njihovim putanjama intenziteta traženja posla kroz vrijeme. Na razini čitave skupine javlja se malen konveksan trend tj. opadanje intenziteta traženja posla oko trećeg mjeseca praćenja. Ovaj nalaz također podupire sugestiju Barber i sur. (1994) da tragači počinju potragu sa velikim intenzitetom, a nakon nekog vremena smanjuju intenzitet kako bi se organizirali i prikupili informacije o započetim pokušajima. Tek potom, ukoliko je dosadašnja potraga bila neuspješna obnavljaju potragu s većim intenzitetom. Također su ispitali djelovanje individualnih razlika na promjene u traženju posla. Analiza demografskih varijabli pokazuje da muškarci, osobe s većim brojem ovisnih članova obitelji, osobe iz profesionalnih, tehničkih i menadžerskih zanimanja te osobe s većim financijskim poteškoćama pokazuju više prosječne razine intenziteta traženja posla kroz vrijeme, dok edukacija i dob nisu povezani.

Zaključno, ova istraživanja daju određene naznake o dinamici traženja posla. Većina istraživanja podržava sekvencionalni model, ali je nužno biti oprezan sa generalizacijom jer nalazi iz istraživanja sa studentskom populacijom možda nisu primjenjivi i na populaciju nedobrovoljno nezaposlenih osoba. Nadalje, oprez je nužan jer su dosadašnja istraživanja koristila kratak vremenski okvir, a Barber i sur. (1994) sugeriraju da je moguće da se neke promjene u traženju posla ne mogu izraziti u kraćim vremenskim periodima. Stoga predlažu da buduća istraživanja istražuju promjene i dinamiku traženja posla u duljem vremenskom razdoblju. Utvrđene individualne razlike u putanjama intenziteta traženja posla nisu još dovoljno objašnjene. Potrebno je dodatno istražiti jesu li određeni pojedinci osjetljiviji na neke modele promjene, te koje su individualne varijable u funkciji promjena u traženju posla.

PROBLEMI

Problem ovog rada bio je *utvrditi postoje li promjene u intenzitetu traženja posla kod nezaposlenih osoba u jednogodišnjem razdoblju*. Istraživanja o promjenama u intenzitetu traženja posla su u začetku, i nisu još dala odgovor na pitanje kako se mijenja intenzitet traženja posla u duljim vremenskim razdobljima. Traženje posla promatramo kao dinamični proces kako ga definiraju Kanfer i sur. (2001) što znači da u tijeku nezaposlenosti može doći do promjena u intenzitetu traženja zbog promjena u osobnim i socijalnim uvjetima. S obzirom na specifičnu situaciju u Hrvatskoj u kojoj je više radne snage nego li radnih mjesta postavlja se pitanje na koji će se način mijenjati intenzitet traženja posla kod nezaposlenih osoba. Možemo pretpostaviti da će do promjene doći u oba smjera. Zbog nedostatka radnih mjesta, traženje posla je frustrirajuća aktivnost koja za dio nezaposlenih ne završi pozitivnim ishodom, tj. zaposlenjem. U skladu sa modelom emocionalnog odgovora moguće je da kod nezaposlenih u Hrvatskoj dolazi do osjećaja bespomoćnosti i povlačenja. S druge strane, prema sekvencionalnom modelu i modelu učenja koji su potvrđeni u dosadašnjim istraživanjima možemo očekivati povećanje intenziteta traženja posla. Prema sekvencijalnom modelu možemo očekivati da će osobe koje se nisu zaposlile ponovno započeti proces potrage, a prema modelu učenja nezaposlene osobe vremenom uče i u većoj mjeri primjenjuju tehnike traženja koje su efikasnije.

Posebno nas je zanimalo *postoji li utjecaj spola, dobi i duljine nezaposlenosti na promjene u intenzitetu traženja posla kod nezaposlenih osoba u vremenu*. Naime, postoje nalazi da te varijable utječu na intenzitet traženja posla. Pretpostavka je da će veći intenzitet traženja posla u obje točke mjerenja pokazati muškarci, osobe srednje dobi i kraće nezaposleni. Istraživanja o dinamici traženja posla nisu ispitivala utjecaj demografskih varijabli i potrebno je utvrditi jesu li promjene u traženju posla moderirane ovim varijablama. Na temelju znanja o utjecaju demografskih varijabli na intenzitet traženja posla u statičnom kontekstu, možemo pretpostaviti da bi muškarci, osobe srednje dobi i kraće nezaposleni mogli pokazati veću ustrajnost u traženju posla nakon godine dana.

METODA

Ovo istraživanje je dio longitudinalnog projekta Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta, koji se pod pokroviteljstvom Ministarstva rada i socijalne skrbi (sada Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva) provodi od siječnja 2003. godine. Projekt je pokrenut s ciljem da se „upoznaju psihosocijalne karakteristike nezaposlenih osoba, istraže psihološke posljedice njihove dugotrajne nezaposlenosti i ustanovi koja njihova obilježja pridonose reintegraciji u svijet rada, a koja produženju stanja nezaposlenosti“ (Galešić, Maslić-Seršić i Šverko, 2004)

Sudionici i postupak

U ovom longitudinalnom istraživanju podaci su prikupljeni u dvije vremenske točke. Prvi dio istraživanja proveden je od lipnja do kolovoza 2003. godine. Ispitanici su bili nezaposlene osobe registrirane na Hrvatskom zavodu za zapošljavanje. Istraživanjem je obuhvaćeno 25 ispostava HZZ-a iz gotovo svih županija. Prikupljanje podataka obavilo je 28 uvježbanih anketara. Istraživanje je provedeno u posebnoj prostoriji osiguranoj za potrebe istraživanja. Ispitanicima je objašnjena svrha istraživanja i zajamčena anonimnost, te su dobili upute za samostalno ispunjavanje upitnika, što je trajalo 30-tak minuta. Na kraju su sudionici bili zamoljeni da ostave svoje podatke za kontakt za drugi dio istraživanja, na što je pristalo njih 70% (N=804). Zbog mogućnosti da se nezaposlene osobe, koje u ispostavu HZZ-a dolaze u različito vrijeme, međusobno razlikuju po nekim bitnim karakteristikama, anketari su u svakoj ispostavi varirali vrijeme prikupljanja podataka. Na taj način podjednak je broj ispitanika bio ispitan ujutro i popodne te početkom, sredinom i krajem mjeseca. Ukupno je ispitano 1148 nezaposlenih osoba.

U drugom dijelu istraživanja provedenom od kraja listopada do početka prosinca 2004. godine podaci su prikupljeni poštom, a na nekoliko načina smo pokušali povećati odaziv. Osobe koje su ostavile podatke za kontakt su najprije telefonski kontaktirane pri čemu su bili podsjećani na prvo istraživanje, odgovorili su na nekoliko kratkih pitanja o njihovom trenutnom radnom statusu, te bi im najavili drugi dio istraživanja sa zamolbom za ponovno sudjelovanje. Par dana nakon obavljenog telefonskog razgovora, sudionici bi poštom primili kovertu u kojoj se nalazio upitnik, adresirana povratna omotnica sa poštanskom markom te

popratno pismo u kojem je objašnjena svrha istraživanja te izražena molba i zahvala za pristanak za sudjelovanje. U pismu je također rečeno da će troje po slučaju odabranih sudionika, koji su poštom vratili potpuno ispunjeni upitnik, osvojiti iznos od 1000 kn. Upitnik koji su ispitanici primili poštom i trebali ga ispunjenog vratiti, bio je skraćena i jednostavnija verzija upitnika korištenog u prvom dijelu istraživanja, a za njegovo ispunjavanje bilo je dovoljno 15-tak minuta. Ukupno je poslano 770 upitnika, a vraćeno ih je 594 ili 77.8%, što se smatra dobrim odazivom na istraživanje.

Za potrebe ovog istraživanja, analizirani su podaci samo onih osoba koje se u vremenskom razdoblju između prvog i drugog dijela istraživanja nisu zaposlile (N=355). 29 ispitanika nije uključeno u analizu zbog nepotpunih odgovora pa konačni uzorak čini 326 nezaposlenih osoba.

Demografska analiza uzorka. Prosječna dob ispitanika iznosi 34,93 godine. U uzorku prevladavaju žene (62,5 %) i osobe srednje stručne спреме (73,3 %), dok je osoba sa višom školom ili fakultetom bilo 10,7 %. Polovica uzorka je udana/oženjena (49,4 %), a nešto manje (43,6 %) osoba nije udano/oženjeno. Po pitanju bračne odgovornosti prevladavaju osobe koje nisu u braku i nemaju djecu (49,7 %), a slijede ih osobe koje su u braku s djecom (42,3 %). Prosječno trajanje nezaposlenosti u prvoj točki mjerenja je bilo 46,2 mjeseca, s rasponom od 0 mjeseci nezaposlenosti (12,9 % uzorka), do 439 mjeseci (36 godina i 7 mjeseci). Distribucija trajanja nezaposlenosti je pozitivno asimetrična tj pomaknuta prema nižim vrijednostima, što upućuje na to da većina ispitanika ima kraće trajanje nezaposlenosti dok istodobno postoji određeni broj ispitanika s izrazito produljenim trajanjem nezaposlenosti. (slika br. 4. u prilogu).

Instrumenti

U okviru projekta Psihološki aspekti nezaposlenosti, konstruirana su 2 posebna upitnika kojima su prikupljeni brojni podaci. Prvim upitnikom, koji je primijenjen u prvom dijelu istraživanja na nezaposlenim osobama, obuhvaćena su demografska obilježja nezaposlenih (dob, spol, obrazovanje, obiteljska odgovornost, i trajanje nezaposlenosti), njihove svakodnevne aktivnosti, socijalna podrška, materijalno stanje, stavovi prema radu, stavovi prema nezaposlenosti i društvenoj pravdi, načini i intenzitet traženja posla, psihološka deprivacija i subjektivno zdravlje. Drugi upitnik, primijenjen u drugom dijelu istraživanja na istim ispitanicima nakon što su se zaposlili, bio je nešto kraći, a obuhvaćao je pitanja o radnom

statusu, psihološkoj deprivaciji, načinima i intenzitetu traženja posla, materijalnom stanju te subjektivnom zdravlju. Oba upitnika su sadržavala identična pitanja za mjerenje istih konstrukata.

U nastavku dajemo pregled varijabli korištenih u sklopu ovog istraživanja.

Intenzitet traženja posla je mjereno pomoću skale od 6 čestica koje su ispitivale čestinu poduzimanja određenih aktivnosti u cilju nalaženja posla. Ta aktivnosti su: 1. pretraživanje oglasa za posao u novinama, 2. pregledavanje oglasa u Hrvatskom zavodu za zapošljavanje, 3. pregledavanje oglasa preko Interneta, 4. osobno posjećivanje poslodavaca, 5. raspitivanje kod prijatelja i poznanika znaju li za kakav posao i 6. traženje utjecajnih ljudi koji bi svojim vezama mogli pomoći u dobivanju posla. Zadatak ispitanika je bio procijeniti koliko su puta poduzimali svaku pojedinu aktivnost u proteklih mjesec dana odabirući jedan od ponuđenih odgovora: „niti jednom“, „par puta mjesečno“, „par puta tjedno“ i „svakodnevno“. Za daljnju analizu ovi su pojedinačni odgovori spojeni u jednu sumativnu varijablu – intenzitet traženja posla. Raspon te varijable je od 1 (uopće ne traži posao), preko 2 (posao traži par puta mjesečno), 3 (nekoliko puta tjedno) do 4 (svakodnevno, intenzivno traži posao). Koeficijenti pouzdanosti su visoke u oba mjerenja (Cronbachov alfa u prvoj točki iznosi 0,78 te u drugoj točki 0,81).

Osim ove ključne varijable, korištene su i demografske varijable *spol*, *dob* i *duljina nezaposlenosti*.

Obrada podataka

U statističkoj obradi koristili smo složene analize varijance s ponovljenim mjerenjem. Postupci obrade su detaljnije objašnjeni u poglavlju Rezultati.

REZULTATI

U tablici 1. su navedeni deskriptivni parametri glavnih varijabli ovog istraživanja: intenziteta traženja posla u dvije vremenske točke. Najmanji mogući rezultat je 1, a najveći 4. U uzorku od 236 ispitanika u prvom mjerenju je dobivena aritmetička sredina 1,94 a u drugom ona iznosi 1,83. Oba rezultata upućuju na intenzitet traženja nešto niži od nekoliko puta mjesečno, pri čemu se intenzitet smanjuje u drugoj točki mjerenja. Distribucije rezultata u obje vremenske točke su pozitivno asimetrične odnosno pomaknute prema nižim vrijednostima. Distribucije se statistički značajno razlikuju od normalne distribucije (vidi slike 5. i 6. u prilogu) no pretpostavili smo da to odstupanje neće bitno utjecati na rezultate provedenih statističkih postupaka koji zahtijevaju normalitet distribucije zahvaljujući Monte Carlo studijama koje pokazuju da u većini slučajeva koji su testirani, a kod kojih se za distribucije populacija znalo da nisu normalne, ovi postupci i dalje daju prihvatljive rezultate. (Aron i Aron, 1994).

Tablica 1.

Intenzitet traženja posla u dvije točke istraživanja: deskriptivni parametri i utvrđivanje razlika pomoću t-testa za zavisne uzorke

	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>z</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
INTENZITET TRAŽENJA POSLA U TOČKI 1	326	1,94	0,63	1	4	1,46*	2,781	$p < 0,01$
INTENZITET TRAŽENJA POSLA U TOČKI 2	326	1,83	0,65	1	4	2,53**		

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$ z = Kolmogorov-Smirnoljeva z vrijednost

Testirali smo je li *razlika u intenzitetu traženja posla u dvije točke mjerenja* značajna ili je naprosto rezultat slučajnih varijacija. Upotrijebili smo t-test za zavisne uzorke, a rezultati su prikazani u tablici 1. Statistička analiza pokazuje da su razlike u intenzitetu traženja posla između dva mjerenja statistički značajne, a usporedba prosječnih vrijednosti ($M1=1,94$; $M2=1,83$) nam omogućuje da zaključimo kako je došlo do pada u intenzitetu traženja posla.

Kako bismo provjerili postoji li moderatorski utjecaj spola, dobi i duljine nezaposlenosti na promjenu u intenzitetu traženja posla upotrijebili smo analizu varijance s ponovljenim mjerenjima (kombinirano zavisno-nezavisni model). Pri tome je zavisna varijabla intenzitet traženja posla u dvije točke istraživanja, a nezavisne varijable su spol, dob i duljina nezaposlenosti. Za svaku nezavisnu varijablu smo proveli zasebnu analizu.

Intenzitet traženja posla i spol. U ovoj analizi podijelili smo ispitanike u dvije grupe s obzirom na spol. Tablica 2. prikazuje deskriptivne podatke za ove dvije grupe. Složenom analizom varijance smo ispitali razlike u intenzitetu traženja posla između ove dvije nezavisne skupine i postoji li interakcija između spola i vremena mjerenja u intenzitetu traženja posla. Rezultati su prikazani u tablici 3, a zorniji prikaz vidimo na slici 1.

Tablica 2.

Prosječne vrijednosti i mjere raspršenja intenziteta traženja posla u dvije točke mjerenja s obzirom na spol.

	Intenzitet traženja posla (T1)		Intenzitet traženja posla (T2)		<i>N</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	
Muškarci	1,99	0,63	1,87	0,67	122
Žene	1,90	0,63	1,81	0,63	204

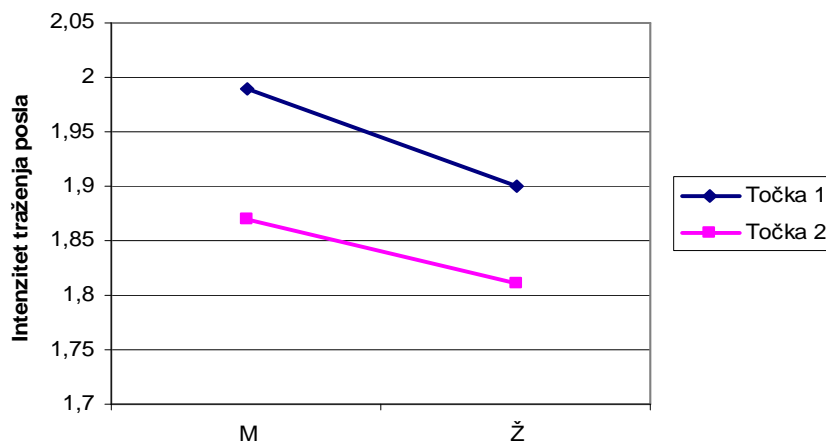
Tablica 3.

Rezultati složene analize varijance: utvrđivanje razlika u intenzitetu traženja posla s obzirom na točku mjerenja i spol

Varijabla	<i>df</i>	<i>F</i> -omjer	Značajnost
Točka mjerenja	1	7,828	$p < 0,01$
Spol	1	1,291	$p > 0,05$
Točka mjerenja x Spol	1	0,189	$p > 0,05$

Rezultati pokazuju da je glavni efekt točke mjerenja značajan ($F=7,828$, $p < 0,01$), dok glavni efekt spola nije značajan ($F=1,291$, $p > 0,05$), kao ni interakcija između točke mjerenja i spola ($F=0,189$, $p > 0,05$). To znači da u vremenu dolazi do promjene u intenzitetu traženja posla što smo već ustanovili analizom prvog problema. Muškarci i žene se ne razlikuju po

intenzitetu traženja posla što na slici vidimo jer su aritmetičke sredine u obje točke mjerenja vrlo blizu. Krivulje imaju sličan tok što je posljedica nepostojanja interakcije.

Slika 1. Aritmetičke sredine intenziteta traženja posla za osobe različite dobi u dvije točke mjerenja.

Intenzitet traženja posla i dob. Kako bismo proveli ovu analizu podijelili smo ispitanike s obzirom na dob u četiri skupine: najmlađa skupina (do 24 godine), srednja mlađa (od 25 do 34 godina), srednja starija (od 35 do 44) i najstarija (preko 45 godina). Ovako smo podijelili ispitanike jer sličnu podjela koristi HZZ te statistički zavod prilikom analize dobne strukture nezaposlenih osoba. Osim toga takva podjela daje podjednako velike grupe. Tablica 4. prikazuje deskriptivne podatke za ove četiri grupe. Složenom analizom varijance smo ustanovili postoje li razlike u intenzitetu traženja posla među ovim nezavisnim grupama, te postoji li interakcija između dobi i vremena mjerenja. Rezultati su prikazani u tablici 5, a zorniji prikaz vidimo na slici 2.

Ova analiza daje vrlo interesantne rezultate. Kao što je već potvrđeno, glavni efekt točke mjerenja je značajan ($F=7,997, p<0,01$), a na slici možemo vidjeti da su vrijednosti intenziteta traženja posla niže prilikom drugog mjerenja. Javlja se i glavni efekt dobi ($F=5,598, p<0,01$) što znači da postoje statistički značajne razlike među dobnim skupinama. Naknadna analiza pokazuje da je za taj efekt odgovorna najstarija skupina (preko 45 godina), koja se značajno razlikuje od obje srednje skupina (dakle, od 25 do 44 godine). Najstarija skupina najmanje intenzivno traži u obje točke mjerenja. Najmlađa skupina je posebno interesantna jer

čini homogeni podskup i sa srednjim dobnim skupinama (od 25 do 44) i sa najstarijom grupom (45+), a po intenzitetu traženja se nalazi upravo između te dvije podskupine.

Tablica 4.

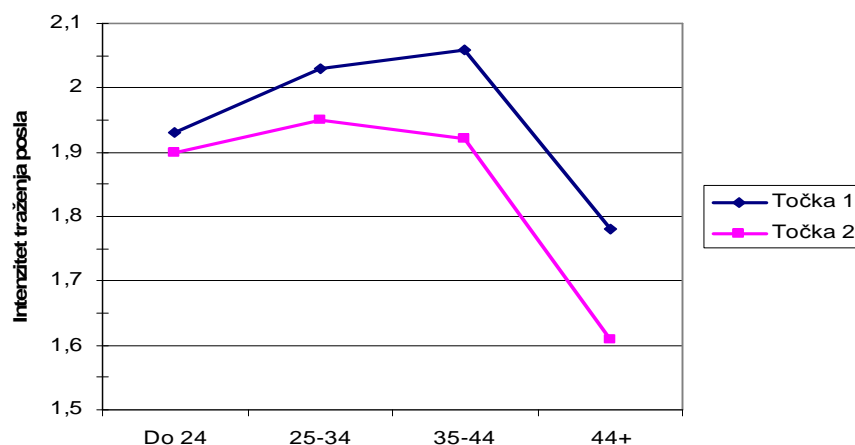
Prosječne vrijednosti i mjere raspršenja intenziteta traženja posla u dvije točke mjerenja s obzirom na dob.

	Intenzitet traženja posla (T1)		Intenzitet traženja posla (T2)		N
	M	SD	M	SD	
Do 24	1,93	0,61	1,90	0,67	96
25 – 34	2,03	0,60	1,95	0,74	73
35 – 44	2,06	0,64	1,92	0,60	67
45 +	1,78	0,65	1,61	0,53	90

Tablica 5.

Rezultati složene analize varijance: utvrđivanje razlika u intenzitetu traženja posla s obzirom na točku mjerenja i dob

Varijabla	df	F-omjer	Značajnost
Točka mjerenja	1	7,997	$p < 0,01$
Dob	1	5,598	$p < 0,01$
Točka mjerenja x Dob	1	0,743	$p > 0,05$

Slika 2. Aritmetičke sredine intenziteta traženja posla za osobe različite dobi u dvije točke mjerenja

Intenzitet traženja posla i duljina nezaposlenosti. Za potrebe ove analize podijelili smo ispitanike u tri skupine: nezaposlene do 6 mjeseci, nezaposlene od 7 mjeseci do 3 godine, te nezaposlene iznad 3 godine. Takvu podjelu koristi i HZZ. U tablici 6. su prikazani deskriptivni podaci za intenzitet traženja posla u dvije vremenske točke za ove tri skupine. Koristili smo složenu analizu varijance sa ponovljenim mjerenjima kako bismo utvrdili postoji li razlika u intenzitetu traženja posla između ove tri nezavisne grupe i postoji li interakcija između grupa i vremena mjerenja. Rezultati su prikazani u tablici 7, a zorniji prikaz vidimo na slici 3.

Glavni efekt vremena je značajan ($F=7,057$; $p<0,01$) kao i u dosadašnjim analizama. Glavni efekt duljine nezaposlenosti se nije pokazao značajan ($F=2,608$; $p>0,05$). To znači da nema razlike u intenzitetu traženja posla između ove tri skupine neovisno o vremenu mjerenja. Međutim interakcija između točke mjerenja i duljine nezaposlenosti je značajna ($F=4,687$; $p=0,01$). Taj podatak mijenja značenje glavnih efekata. Kratko nezaposleni (do 6 mjeseci) pokazuju povećanje u intenzitetu traženja posla nakon godine dana. Srednje nezaposleni (od 7 mjeseci do 3 godine) su u prvoj točki mjerenja imali najveći intenzitet traženja, ali u drugoj točki mjerenja pokazuju najveći pad. Dugotrajno nezaposleni (više od 3 godine) imaju niži intenzitet traženja posla već u prvoj točki mjerenja, a u drugoj točki on pada na najnižu razinu.

Tablica 6.

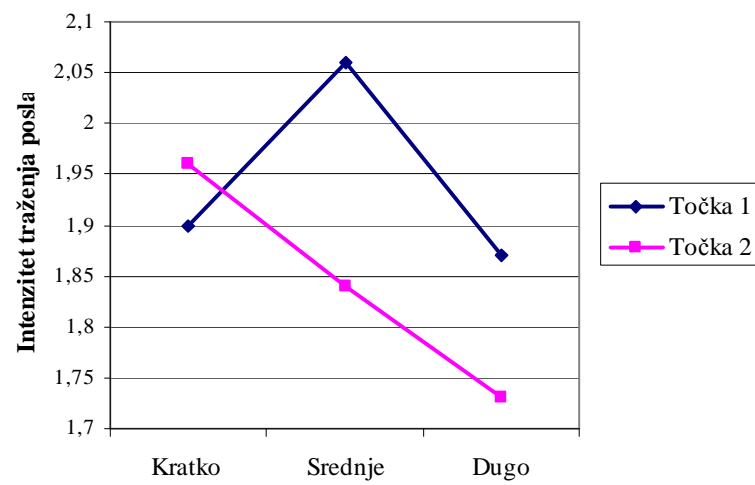
Prosječne vrijednosti i mjere raspršenja intenziteta traženja posla u dvije točke mjerenja s obzirom na duljinu nezaposlenosti.

	Intenzitet traženja posla (T1)		Intenzitet traženja posla (T2)		N
	M	SD	M	SD	
Kratko	1,90	0,65	1,96	0,73	98
Srednje	2,06	0,64	1,84	0,66	92
Dugo	1,87	0,62	1,73	0,55	129

Tablica 7.

Rezultati složene analize varijance: utvrđivanje razlika u intenzitetu traženja posla s obzirom na točku mjerenja i duljinu nezaposlenosti

Varijabla	df	F-omjer	Značajnost
Točka mjerenja	1	7,057	$p<0,01$
Duljina nezaposlenosti	1	2,608	$p>0,05$
Točka mjerenja x Duljina nezaposlenosti	1	4,687	$p=0,01$

Slika 3. Aritmetičke sredine intenziteta traženja posla za osobe različite duljine nezaposlenosti u dvije točke mjerenja

RASPRAVA

Cilj ovog istraživanja je bio ispitati kakve promjene u intenzitetu traženja posla nastaju kod nezaposlenih osoba u Hrvatskoj, te smo željeli ustanoviti koji su demografski faktori povezani sa promjenama u intenzitetu traženja. Traženje posla promatramo kao rezultat dinamičkog samoregulacijskog procesa u skladu sa modelom koji iznose Kanfer i sur. (2001). U skladu s tim očekujemo da se individualna potraga za poslom može mijenjati u vremenu – može se smanjiti, ostati stabilna ili povećati.

Analiza naših rezultata pokazuje da se intenzitet traženja posla smanjuje nakon godine dana ($M1=1,94$; $M2=1,83$). Slike 1, 2, i 3 pokazuju pad u intenzitetu traženja posla između prvog i drugog mjerenja. Iako je ova razlika statistički značajna, potrebno se osvrnuti na činjenicu da taj pad nije velik u apsolutnom smislu, odnosno razlike srednjih vrijednosti su vrlo male. Naime, intenziteti traženja posla se ne razlikuju niti za jedan bod na skali kojom su mjereni. U prosjeku nezaposlene osobe posao traže nešto rjeđe od nekoliko puta mjesečno u oba mjerenja. Stoga u praktičnom smislu uočena razlika, iako je statistički značajna nije u ponašanju nezaposlenih osoba osobito vidljiva. Međutim, ukoliko pogledamo distribucije intenziteta traženja (slike 4. i 5. u prilogu) možemo zamijetiti izrazito povećanje broja osoba koje posao ne traže uopće (49 osoba u prvom mjerenju, te 78 osoba u drugom mjerenju). Stoga možemo zaključiti da je nađena razlika u intenzitetima traženja posla u praktičnom smislu važna jer ukazuje na porast broja osoba koje odustaju od potrage za poslom.

Ako usporedimo naš nalaz sa modelima promjene traženja posla koje predlažu Barber i sur. (1994) vidimo da se naši nalazi uklapaju u model emocionalnog odgovora. Prema tom modelu traženje posla je vrlo stresno i frustrirajuće pa može dovesti do izbjegavanja, bespomoćnosti i povlačenja. Iako se čini preuranjeno zaključivati da je kod naših ispitanika došlo do bespomoćnosti i izbjegavanja, to je svakako jedan od mogućih razloga koji zahtijeva dodatnu provjeru.

Postoji i druga moguća interpretacija nalaza koja ne uključuje osjećaj bespomoćnosti i izbjegavanja. Čini se mogućim da su se nezaposleni adaptirali na svoju nezaposlenost i usvojili nove životne uloge. Naime, istraživanja pokazuju da je stopa nezaposlenosti važan moderator koji utječe na doživljaj i posljedice nezaposlenosti (Warr i Jackson, 1984). Moguće je da su nezaposlene osobe u Hrvatskoj manje stigmatizirane zbog svoje nezaposlenosti te se ne

osjećaju krivima zbog nje zbog visoke stope nezaposlenosti. To bi mogao biti faktor koji povećava vjerojatnost mirenja sa nastalom situacijom te adaptaciju na nove životne uloge.

Također je moguće da paralelno postoji više procesa. Naime, moguće je da se osobe koje su u potpunosti prestale tražiti posao razlikuju od drugih osoba koje su posao nastavile tražiti s istim intenzitetom kao i u prvom dijelu istraživanja. Stoga je u daljnjim istraživanjima potrebno dodatno ispitati razlike među ovim skupinama koje bi mogle pobliže objasniti zašto do takvih promjena dolazi.

Nadalje smo analizirali postoje li razlike u intenzitetu traženja posla između muškaraca i žena. Naime, postoje istraživanja koja upućuju na različit način suočavanja sa nezaposlenošću s obzirom na spol. Međutim, naše istraživanje nije potvrdilo takvu razliku. Moguće je da postoje spolne razlike u drugim oblicima suočavanja, ali u intenzitetu traženja posla razlike nema. Moguće objašnjenje je u činjenici da je imati posao u Hrvatskoj podjednako važno i za žene i za muškarce. Uzrok toga može biti što živimo u društvu u kojem je uobičajeno da rade i muškarci i žene (što u nekim zemljama nije slučaj) pa među spolovima postoji podjednako vrednovanje rada. Drugi potencijalni uzrok je taj što su prosječna primanja takva da jedna plaća obično nije dovoljna za pokrivanje svih troškova u obitelji.

Uključivanjem dobi u analizu, dobili smo zanimljive rezultate. Naime, rezultati pokazuju da postoji jasna razlika između dviju srednjih dobnih skupina u odnosu na najstariju skupinu, pri čemu je najstarija skupina najmanje intenzivno tražila posao u obje točke mjerenja, dok obje srednje skupine posao traže najintenzivnije. ($M_{(25-34)}=1,99$; $M_{(45+)}=1,69$; $p>0,05$; $M_{(35-44)}=1,99$; $M_{(45+)}=1,69$; $p>0,05$). Najmlađa skupina je po intenzitetu traženja između srednjih grupa i najstarije grupe. Naime, naknadna analiza pokazuje da se najmlađa skupina ne razlikuje statistički značajno po intenzitetu traženja niti od jedne od promatranih dobnih skupina, te da se može priključiti i srednjim dobnim skupinama koje najintenzivnije traže posao i najstarijoj skupini koja najmanje intenzivno traži posao. ($M_{(do\ 25)}=1,91$; $M_{(35-44)}=1,99$; $p<0,05$; $M_{(do\ 25)}=1,91$; $M_{(45+)}=1,69$; $p<0,05$).

Ovi rezultati se djelomično poklapaju s dosadašnjom literaturom. Uobičajen nalaz je kurvilinearan odnos između dobi i intenziteta traženja posla, s najvišim vrijednostima za osobe srednje dobi, a nižim vrijednostima kod osoba mlađe i starije dobi (Kulik, 2000; Warr i Jackson, 1984). Ove rezultate možemo interpretirati životnim stanjima u kojima se različite dobne skupine nalaze, te stavovima prema zaposlenju koji iz tih životnih stanja proizlaze.

U skladu sa očekivanjima najviše vrijednosti intenziteta traženja posla smo dobili za skupine srednje dobi. Taj se nalaz redovito pripisuje tome što te osobe imaju više obaveza: imaju najveći broj osoba koje ovise o njima i često otplaćuju kredite. Dobiveni nalaz možemo povezati i sa teorijom psihosocijalnog razvoja Erika Eriksona. Radi se o dobi koja se poklapa sa stadijem plodnosti nasuprot stagnaciji. U njoj je glavni zadatak postignuće tj. postizanje maksimalnih rezultata u svim životnim poljima od kojih je karijera svakako jedan od najistaknutijih (Schaie i Willis, 2001). Stoga postoji realna mogućnost da su osobe te dobi više zaokupljene radom nego li druge skupine.

Nalaz za starije nezaposlene osobe je također očekivan: iako postoje značajne individualne razlike, u prosjeku su oni često pred mirovinom, te je većina njihovog radnog vijeka iza njih, ponovno se okreću sebi tj. posvećuju se aktivnostima izvan svijeta rada i izvan podizanja obitelji jer se djeca osamostaljuju. Iz tih razloga se smatra da je starijim osobama imati posao manje primarno nego li je to drugim dobnim skupinama.

Intenzitet tražnja posla najmlađe skupine se djelomično razlikuje od nalaza iz literature. Naime, u našem istraživanju najmlađa skupina ima karakteristike i srednje dobne skupine i starije skupine. Taj nalaz možemo pokušati objasniti stavovima koje mladi imaju prema zaposlenju i stanju nezaposlenosti. Kulik (2000) nalazi da mladi nezaposlenost smatraju stigmatičnom, ali u njoj vide najviše prednosti u odnosu na sve dobne skupine. U našem uzorku možemo pretpostaviti da je povezanost rezultata najmlađe i najstarije skupine u prednostima koje obje skupine vide u nezaposlenosti, kao na primjer više slobodnog vremena. Povezanost rezultata najmlađe i srednjih skupina se može objasniti u stavu prema zaposlenju. Mladi u toj dobi ulaze u svijet rada i važno ima je zaposliti se te se osamostaliti. Taj zaključak potvrđuje i činjenica da je pad u intenzitetu traženja kod ove skupine vrlo mali (vidi sliku 2) što znači da je motivacija za nalaženje posla ostala relativno stabilna u vremenu. Eriksonova teorija psihosocijalnog razvoja se smatra relevantnom za razumijevanje posljedica nezaposlenosti mladih. Naime, u to doba se formira identitet mlade osobe, pa longitudinalna istraživanja pokazuju napredak kod osoba koje se nakon školovanja uspješno zaposle ili nastavile školovanje (npr. Winefield i sur. 1993; prema Winefield, 1995). Ta istraživanja ukazuju na važnost zaposlenja za mlade.

Utjecaj duljine nezaposlenosti na nezaposlenu osobu je često istraživano. Ovo istraživanje je kombinacija longitudinalnog i transverzalnog nacrtu. Pratili smo promjene u

intenzitetu traženja posla kod osoba koje su u prvoj točki bile različito dugo nezaposlene. Rezultati pokazuju da su osobe koje su u prvom mjerenju bile kratko nezaposlene (do 6 mjeseci) povećale svoj intenzitet traženja nakon godinu dana, dok su dulje nezaposlene skupine svoj intenzitet traženja smanjile. Srednje dugo nezaposleni su u prvoj točki najintenzivnije tražili posao, ali nakon godinu dana pokazuju najveći pad.

Čini se da za ove nalaze možemo primijeniti modele promjene u intenzitetu traženja koje navodi Barber i sur. (1994). Povećanje intenziteta traženja posla kod kratko nezaposlenih osoba možemo objasniti pomoću dva modela. Prema sekvencionalnom modelu osobe koje su bile kratko nezaposlene su prilikom prvog mjerenja bile u prvom valu potrage. Kako prvi val nije bio uspješan, nezaposleni su ponovno otvorili potragu počevši novi val intenzivne potrage. Prema modelu učenja kratkotrajno nezaposlene osobe su vremenom učile koje su tehnike traženja efikasne. Zato u prvom mjerenju imaju niži intenzitet traženja posla. Kasnije kada su naučili koja su ponašanja efikasna su povećali čestinu primjene pojedinih strategija traženja, što je rezultiralo većim intenzitetom traženja posla koji smo izmjerili u drugoj točki. Pad u intenzitetu traženja posla koji se javlja kod osoba koje su dulje nezaposlene možemo objasniti na iste načine na koje smo interpretirali razloge za općeniti pad u intenzitetu traženja posla koji se javlja na razini cijelog uzorka: modelom emocionalnog odgovora i prilagodbom na situaciju nezaposlenosti razvojem novih životnih uloga.

Pogledamo li sliku 3. koja pokazuje kako se mijenja intenzitet traženja posla s obzirom na duljinu nezaposlenosti možemo pretpostaviti da nezaposlen osobe prolaze kroz slijedeće faze. Kratko nezaposlene osobe povećavaju intenzitet traženja posla nakon prve godine nezaposlenosti. Tada nastupa razdoblje najintenzivnije potrage za poslom. No, kada taj trud ne urodi plodom, osobe koje su nezaposlene od jedne do tri godine postaju obeshrabrene i smanjuju svoju potragu u skladu sa modelom emocionalnog odgovora. Nadalje, čini se mogućim da se nakon tog obeshrabrenja, nezaposleni okreću drugim područjima koja nisu vezana uz zaposlenje, kao što su na primjer, obitelj ili hobiji i na taj način usvajaju nove uloge i prilagođavaju se na nov način života. Takva prilagodba je mogla dovesti do daljnjeg opadanja u traženju posla kako je vidljivo na slici 3.

Značaj i ograničenja istraživanja

Ovo istraživanje ima praktičnu važnost. Naime, smatra se da je traženje posla jedan od najznačajnijih faktora koji dovode do zapošljavanja. Iz tog je razloga važno vidjeti kako se

mijenja intenzitet traženja posla kod nezaposlenih u Hrvatskoj kako bi se po potrebi mogle uvesti potrebne intervencije. Posebno je praktično utvrditi kada nastaju promjene kako bi se intervencije mogle uvesti u razdoblju u kojem se očekuje pad u traženju posla. Također analiza s obzirom na različite demografske karakteristike nezaposlenih osoba ima praktičnu važnost, jer nam omogućava jednostavnu identifikaciju osoba koje bi mogle pokazati veći pad u intenzitetu traženja. Tako je naše istraživanje pokazalo da sve analizirane skupine osim mladih do 24 godina i nezaposlenih do 6 mjeseci pokazuju pad u traženju posla nakon godinu dana.

Drugi značaj istraživanja kao i čitavog projekta je što nam daje uvid u stanje u Hrvatskoj. Naime, većina dosadašnjih istraživanja o nezaposlenosti je provedena u zapadnim zemljama čija je gospodarska situacija kao i sustav vrijednosti drugačiji od našeg. Stoga je ovo prvi veći pokušaj da se ustanovi vrijede li postojeći nalazi i u našem kontekstu te jesu li prijedlozi za intervencije koji proizlaze iz tih nalaza primjenjivi i kod nas. Naime, jednostavno preuzimanje zaključaka i intervencija koje su nastale u drugom kontekstu može imati veću štetu nego li korist. Tek poznavanje stanja kod nas nam omogućuje ispravno zaključivanje o mogućim ishodima određenih akcija.

Ovo istraživanje imalo je neka ograničenja. Jedno od njih je nereprezentativnost uzorka. Sudionici ovog istraživanja razlikovali su se od ostatka populacije nezaposlenih u Hrvatskoj već u 1. točki istraživanja. Sudionici ovog istraživanja bili su mlađi, obrazovaniji, kraće nezaposleni, i u većem broju žene, u odnosu na stvarnu populaciju nezaposlenih. Ove sociodemografske karakteristike zasigurno su drugačije utjecale na smjer dobivenih rezultata, nego što bi to bio slučaj sa sociodemografskim karakteristikama opće populacije nezaposlenih.

Slijedeći nedostatak je što smo tek prijavljene nezaposlene osobe koje su tek završili školovanje i osobe koje su već radile pa izgubile posao promatrali zajedno. Naime, postoje podaci prema kojima se ove skupine razlikuju prema nekim prediktorima traženja posla pa vjerojatno i prema samom traženju posla (Kanfer, 2001).

Nadalje, prvo prikupljanje podataka je bilo u prostorijama Hrvatskog zavoda za zapošljavanje gdje se nezaposleni javljaju svom savjetniku. Iako su anketari objasnili svrhu istraživanja te naglasili anonimnost, čini se mogućim da su ispitanici prilagodili svoje odgovore želeći se prikazati motiviranim za nalaženje zaposlenja. Čak je moguće i da nisu namjerno uljepšavali odgovore, već da je sama činjenica da su u HZZ-u utjecala na njihovu vlastitu sliku o intenzitetu traženja posla.

Nedostatak ovog istraživanja sastoji se i u činjenici da su dobiveni podaci utemeljeni na samoprocjenama. Sličan način odgovaranja na čestice koje ispituju glavne varijable povećava povezanost između tih varijabli dijeleći tzv. varijancu metode. Možda bi objektivno utvrđivanje intenziteta traženja posla dalo drugačije rezultate. Međutim, čini se da ovo nije velik problem jer je naše zanimanje bilo usmjereno na promjene u traženju posla pomoću longitudinalnih podataka, a ne na interkorelacije među varijablama u svakom vremenskom periodu.

LITERATURA

- Aron, A. & Aron, E. N. (1994). *Statistics for psychology*. Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.
- Barber, A. E., Daly, C. L., Giannantonio, C. M., & Philips, J. M. (1994). Job search activities: An examination of changes over time. *Personnel Psychology*, 47, 739-765.
- Bejaković, P. i Gotovac, V. (2003). (Ne)zaposlenost u Republici Hrvatskoj U *Pridruživanje Hrvatske Europskoj uniji: izazovi ekonomske i pravne prilagodbe*. Zagreb: Institut za javne financije : Zaklada Friedrich Ebert, str. 193-212.
- Galešić, M., Maslić-Seršić, D. & Šverko, B. (2003). *Psihološki aspekti nezaposlenosti. Zbornik radova XII. Ljetne škole studenata i nastavnika Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu*. Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta, Zagreb
- Hanish, K. A., (1999). Job Loss and Unemployment Research from 1994 to 1998: A Review and Recommendations for Research and Intervention. *Journal of Vocational Behavior* 55, 188-220
- Feather, N. T. & O'Brien, G. E. (1987). Looking for employment: An expectancy-valence analysis of job-seeking behaviour among young people. *The British Psychological Society*, 78, 251-272.
- Fryer, D. & Payne, R. (1986). Being unemployed: A review of the literature on the psychological experience of unemployment. In C. L. Cooper & I. Robertson (Eds.), *International Review of Industrial and Organizational Psychology* (pp. 235-278). Chichester: John Wiley & Sons.
- Kanfer, R., Wanberg, C. R. & Kantrowitz T. M. (2001). Job Search and Employment: A Personality-Motivational Analysis and Meta-Analytic Review. *Journal of Applied Psychology*, 86, 837-855.
- Kulik, L. (2001). Impact of length of unemployment and age on jobless men and women: A comparative analysis. *Journal of Employment Counselling*, 38(1), 15-27.
- Kulik, L. (2000). The impact of Gender and Age on Attitudes and Reaction to Unemployment: The Israeli Case. *Sex Roles*, Vol. 43, 85-104.
- McKee-Ryan, F. M. i Kinicki, A. J. (2002). Coping with job loss: a life-facet perspective. U Cooper, C.L. i Robertson, J. (ur.) *International Review of Industrial and Organizational psychology*, 17, 1-29.
- Mc-Kee-Ryan, F. M., Song, Z., Wanberg, C. R. & Kinicki A. J. (2003). Psychological and Physical Well-Being During Unemployment: A Meta-Analytic Study. *Journal of Applied Psychology*, in press.
- Mrnjavac, Ž. (1996). *Mjerenje nezaposlenosti*. Split: Ekonomski fakultet
- Leana, C. R., & Feldman, D. C. (1991). Gender differences in responses to unemployment. *Journal of Vocational Behavior*, 36, 65-77.
- Saks, A. M., & Ashforth, B. E. (1999). Change in job search behaviors and employment outcomes. *Journal of Vocational Behavior*, 56, 277-287.

Schaie, K. W. & Willis, S. W. (2001). *Psihologija odrasle dobi i starenja*. Naklada slap, Zagreb.

Taris, T. W. & Heesink, J. M. (1995). The evaluation of unemployment and job-searching behaviour: a longitudinal study. *Journal of psychology*, 129(3), 301-314.

URL: <http://www.hzz.hr>

Vinokur, A. i Schul, Y. (2002). The Web of Coping Resources and Pathways to Reemployment Following a Job Loss. *Journal of Occupational Health Psychology*, 7(1), 68-83.

Vinokur, A. & Caplan, R. D. (1987). Attitudes and Social Support: Determinants of Job-Seeking Behavior and Well-being among the Unemployed. *Journal of Applied Social Psychology*, 17, 1007-1024.

Wanberg, C. R., Glomb, T. M., Zhaoli, S. & Sorenson, S. (2005). Job-search Persistence During Unemployment: A 10-Wave Longitudinal Study. *Journal of Applied Psychology*, 90(3), 411-430.

Wanberg, C. R., Kanfer, R. & Rotundo, M. (1999). Unemployed Individuals: Motives, Job-Search Competences, and Job-Search Constraints as Predictors of Job Seeking and Reemployment. *Journal of Applied Psychology*, 84(6), 897-910.

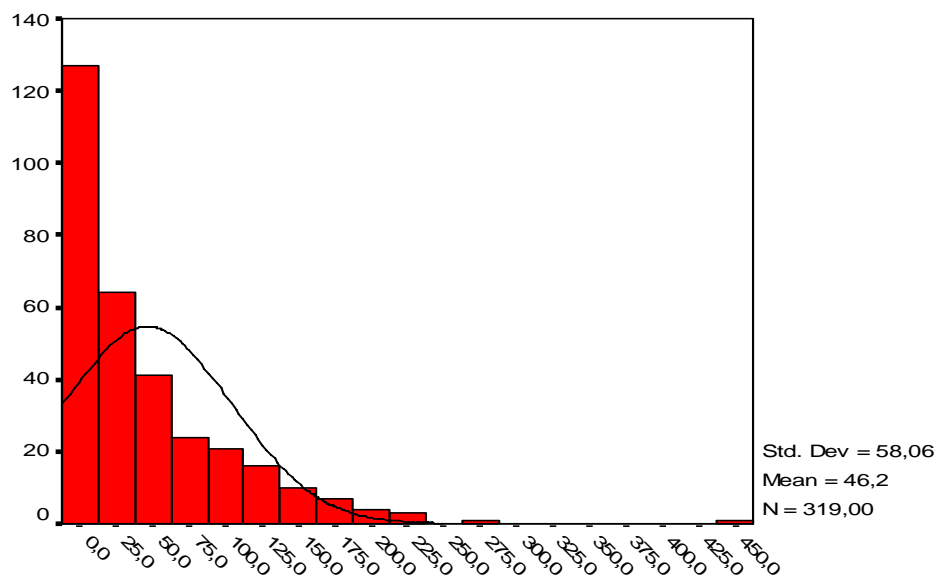
Wanberg, C. R. (1997). Antecedents and Outcomes of Coping Behaviors Among unemployed and Reemployed Individuals. *Journal of Applied Psychology*, 82, 731-744.

Winefield, A. H. (1995). Unemployment: It's psychological costs. *International Review of Industrial and Organizational Psychology*, 10, 169-212

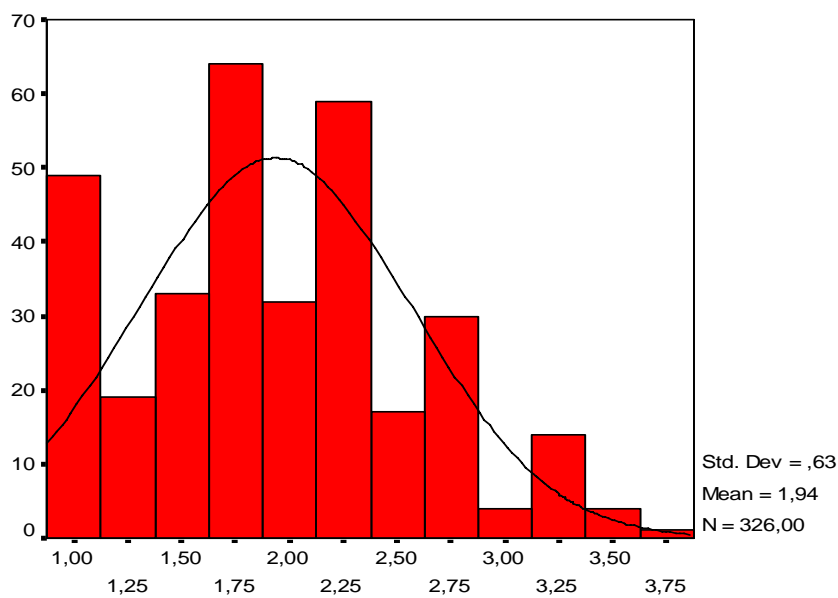
Warr, P. & Jackson, P. (1984). Men without jobs: Some correlates of age and length of unemployment. *Journal of Occupational Psychology*, 57, 77-85.

Wiener, K. K. K., Oei, T. P. S. & Creed, P. A. (1999). Predicting job seeking frequency and psychological well-being in the unemployed. *Journal of Employment Counselling*, 36(1), 67-81.

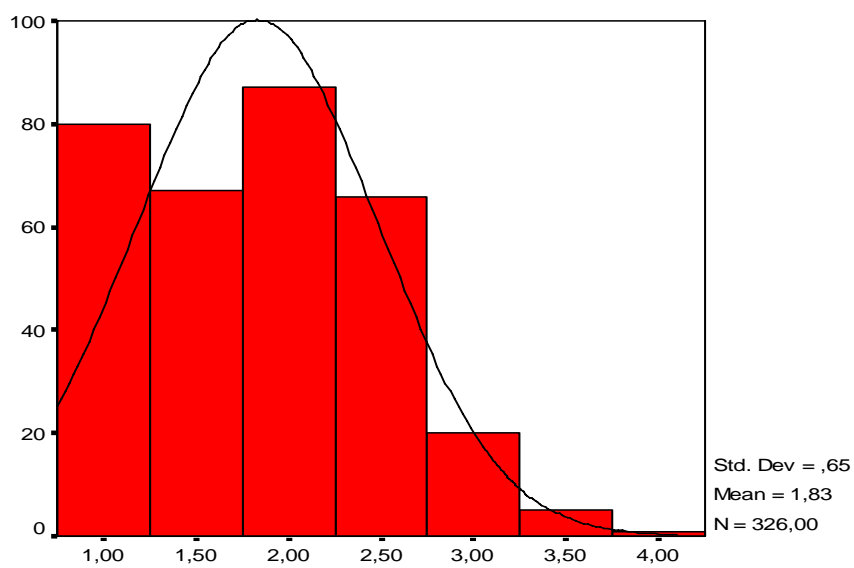
PRILOG

Slika 4. Distribucija duljine nezaposlenosti registrirane u prvoj točki mjerenja (N=319)

Slika 5. Distribucija intenziteta traženja posla u prvoj točki mjerenja (N=326)

Slika 5. Distribucija intenziteta traženja posla u drugoj točki mjerenja (N=326)